

intex-press

Новости города Барановичи

Яўген МАЛІНОЎСКІ
29 июня 2017

Ён вернецца: асоба Францішка на ростанях веры

«Народ, если такое понятие существует, бесконечно виноват перед своей интеллигенцией» (Варлаам Шаламов).

Сучасныя даследаванні ўсходнеславянскай хрысціянства, прысвечаныя 500-годдзю выдання «Біблія руска», зыходзяць з сітуацыі недахопу біяграфічных звестак пра яго аўтара. Таму рэтраспектыўны аналіз асобы Першадрукара чакае своего дапаўнення з боку псіхалагіі. Для гэтай навукі больш незалежнай з'яўляецца не гістарычная, а менавіта лагічная пераменная менталітэту беларуса, якой, на наш погляд, цалкам адпавядае асоба Францыска. Тут, акурат, узнікае прадмет спрэчак на конт канфесійнай прыналежнасці Скарыны. Рэлігійнае непаразуменне выбухнула інцыдэнтам выказвання знакамітага навукоўцы Аляксандра Пашкевіча ў «Нашай Ніве»: «Калі лічыць «нашай» верай толькі ўніяцтва, то тады мы павінны прызнаць, што і ўся гісторыя, якая была ў нас да канца XVI ст., і якую прасоўвалі выключна прадстаўнікі іншых канфесій, было «ня наша». А гэта азначае, што выпадаюць самыя слаўныя часы Вялікага Княства Літоўскага з дзейнасцю Францыска Скарыны ўключна. Ды і потым, аж да 1839 г., «наша» гісторыя ў такім выпадку - фактычна толькі гісторыя сялянства, бо менавіта яно ў асноўным і складала прыхаджан уніяцкай царквы, а эліты належалі да іншых канфесій, перш за ўсё рымска-каталіцкай» [1].

На тле элітных твараў і кволых сялянскіх хат паўстае прадмет псіха-гістарычнага даследавання асобы, не абцяжаранай багаццем, славай, кананізацыяй, ці сакралізацыяй, як гэта адбывалася, напрыклад, з іншым беларускім першадрукаром, дыяканам Іванам Фёдаравым. Псіхалогія паклікана, перш за ўсё, для выяўлення чалавекам свайго падабенства Логасу ў думках, пачуццях і паводзінах, артыкуляваных не столькі гісторыяй і культурай, колькі тым, чаго так не хапае нашаму земляку - асабістым энтузіязмам [2]. Логас гэта заўжды нябачная асоба, не індывід, не суб'ект, не асілак. Віртуальны віцязь (ад сканд. viking) стаіць на "распут'е смерці, жены, богатства", у той час, як актуальная асоба заўжды на ростанях думак, галоснаці, праваабароны. Тэрмінам «Віртуальны» [лац. virtus - мужны) рымляне абазначалі сукупнасць рысаў,

уласцівых мужчынам, як то душэўны пад'ём, доблесныя паводзіны, маральная годность. На віртуальнымі пафасна-эмацыйнага светаадчування, энтузіязм (грэч. ενθουσιασμός — натхненне) высвятляе схаванае жаданне жыцця ў яго станоўча афарбаваным ладзе. Першапачаткова словам энтузіязм пазначалі стан чалавека, натхнёнага бажанствам дзеля актыўных дзеянняў па дасягненню вызначаных мэтай. Век Асветы ўмоўна дзяліў людзей на філісцераў і энтузіястаў. Слова Philister увайшло ў мову нямецкага студэнцтва як сінонім чалавека абмежаванага, самаздаволенага, чужога духу асветы абывацеля-канфарміста — антыпода чалавека асвечанага, прагрэсіўнага. Энтузіясты ж – творчыя і, перш за ўсё, закаханыя асобы. Практычна ўсе кнігі Бібліі паказваюць выратаванне мужа, «Чалавека па сэрцу Бога» [4, 1Цар. 13, 14] ад агрэсіўнага роду філісцераў. Сам тэрмін «Філісцер» адбываецца ад тапанімікі «філістымлянін» — пагардлівай назвы пыхліўца з вузкімі поглядамі, адданага руціне цялесных задавальненняў, самаздаволенага маргінала, цёмнага гаспадара распусты, накітаваны волата-палясцінца Галіяфа [4, 1Цар 17, 41]. Філістымляне былі суседзямі і адвечнымі ворагамі Ізраіля. Менавіта ў барацьбе з імі загінуў біблейскі Самсон, здраджаны Далілай [4, Суд 15, 16). Сучасны філісцер не ведае і, галоўнае, ня хоча велаць, што ёсць свабода і жыццё ў веры, надзеі, любові, таму і не заўважае побач з сабою Іншай, не публічнай асоббы, самаадвержаны падзвіг каторай застаецца актуальным па-за межамі сацыяльна-адукацыйных стандартаў. Прафесар культуралогіі Ю.В.Чарняўская некалі апублікавала ў сацсецях інцыдэнт, звязаны з крызісам нашай адукацыйнай сістэмы. Выпускніца Універсітэту культуры і мастацтваў, прэтэндуемая на чырвоны дыплом, зрыньвае ў "культурны шок" чальцоў ДзЭК падсвядомай падменай сціплай постаці асобы на публічную фігуру "віцязя":

- Хто з беларусаў першым пераклаў Біблію на родную мову?

- Марцін Лютар? - Няўпэўнена прамармытала выдатніца.
- Кінг? - падступна справакаваў інтраекцыю няшчаснай экзаменатар.
- Кінг! - кончаткова выціскаючы свядомасць, дзяўчына выракла рэдукцыю слова viking.

Што праўда, у сітуацыі ўціску, асабістыя здольнасці да ідэнтыфікацыі Іншай асобы загортаюцца, застаецца толькі рабская пакора прыняцця ўлады чужога меркавання. Змена колеру дыплама з чырвонага на «ружовы», апрача педагагічнага абурэння, выклікае яшчэ і псіхааналітычную ўедлівасць, што да безсвядомасці, "структураванай, - па Жаку Лакану, - як мова". У дадзеным выпадку склаліся умовы сімвалічнага змяшчэння імёнаў таго часу, калі Марцін Лютар (каторы ня Кінг) дэманстратыўна прыбівае менавіта ў 1517 годзе да дзвярэй Вітэнбэргскай кірхі свае тэзісы. Аўтарытэтны брытанскі часопіс The Economist, параўноўваючы Францыска Скарыну з аўтарам дзевяноста пяці тэзісаў Рэфармацыі, называе нашага земляка адной з найвялікшых постацяў у Еўрапейскай культуры ды адукацыі.

Сенняшняя культурна-адукацыйная рэальнасць такая, што адсутнасць у ёй асабістай постаці Слова зацягвае ў сваю апантаную варонку нацыянальны ўніверсітэт. Гэта стварае ўмовы замацавання "Кода адсутнасці як калажу беларускай ментальнасці" (В.Акудовіч). Падобна таму, як "Чорны квадрат" К. Малевіча зацямяе сабой святло, так напластанне эмацыйных станаў "прывучанай бездапаможнасці" выціскае гатоўнасць да пазітыўнай самасвядомасці [2]. З другога боку, безумоўная дружба Аляксандра Васільевіча з «нашай верай» супраць «ня нашай уніі», правакуе сацыяльную агрэсію, характэрную для прадстаўнікоў суседняй "самай духоўнай" краіны.

Калі разгледзіць выключную дзейнасць Першадрукара так, каб яна мянтальна не адрознівалася ад справы каталіцкай супольнасці *ut unum sint* [3], дык яе псіхалагічная сутнасць палягае на канфесійнай еднасці першасвятарскай малітвы Ісуса: "Хай усе будуць адно" [4, Ян 17, 21]. Нагадаем, па-першае, што задоўга да Рэфармацыі ўжо існавала, і зараз нікім не адмененая, Фларэнцыйская Унія (*unio*) 1439 года, якую вольны чалавек Скарына, безумоўна, мог вызнаваць, аб чым, у першую чаргу сведчыць зусім "не праваслаўнае" імя Францыск, якое перакладаецца менавіта як "свабодны". Слова, успрынятае асобай робіцца ісцінай: "Пазнаеце ісціну, і ісціна зробіць вас свабоднымі" [4, Ін 8, 32]. Свабоднымі ад чого? Перадусім, ад падзелаў на гаспадара і раба праз хрысціянскую альтэрнатыву асабістасці:

Маліся, бабулька, да Бога,
Каб панам ніколі ня быў;
Ня прагнуў ніколі чужога,
І дзела, як трэба, рабіў;
Прад меншым каб носу не драў я,
Прад большым не корчыў спіны,
Каб грэх прад сабою пазнаў я,
Ды ў іншых ня бачыў віны. (Францішак Багушэвіч,
1988)

Па-другое, усім вядома, што расійскае слова "крэстьянин" паходзіць ад грэчаскага *χριστιανός*. Калі, з пункту гледжання А.В. Пашкевіча, гісторыя ўніі гэта "фактычна толькі гісторыя сялянства", дык Віленскае барока з Полацкай Сафіяй і "Полацкім сшыткам", архітэктурным ансамблем Жыровіцкага манастыра, або Траецкай Царквою ў Вольна пад Баранавічамі, хіба не

адлюстроўваюць сялянска-гарадскую еднасць народа з «самых слаўных, - па аўтару, - часін Вялікага Княства Літоўскага»?

Па трэцяе, сам Аляксандр выдатна ведае, што, апрача сялян і «эліты», існавалі яшчэ вольныя гараджане (лац: *cives*), або мяшчане (польск: *mieszczanie*) — трэцяе саслоўе «дробнага бюргерства», для якога ў ВКЛ канца XVI ст., сапраўды, як адзначае аўтар, склаліся ўмовы для выбару рэлігіі. Але, у асноўным, сярэдні клас мяшчанства ментальна больш адпавядаў духу Крэўскай 1385, Люблінскай 1569, Берасцейскай 1596 Уніі двух народаў і аднаго, Каталіцкага веравызнання рымскага ды візантыйскага абрадаў. Асноўныя сферы заняткаў мяшчан-уніятаў былі рамёствы, промыслы, гандаль. Менавіта з мяшчанства ўзнікае такі сацыяльны пласт як інтэлігенцыя. Вызначэнне ж інтэлігенцыі не ў класавым прадстаўніцтве, а ў іншадумстве (лац. *dissidens* - нязгодны) - адстойванні поглядаў і асабістых перакананняў, якія радыкальна разыходзяцца з агульнапрынятымі. Патрыярх Кірыл на паседжанні палаты папачыцеляў Патрыяршай літаратурнай прэміі 29 сакавіка 2017 года ўсклаў асноўную віну за рэвалюцыю 1917 года менавіта на інтэлігенцыя, каторая, На яго думку, “ў першую чаргу несла адказнасць за страшныя падзеі стогадовай даўнасці”. Старшыня Аддзела знешніх царкоўных сувязяў Маскоўскага Патрыярхата мітрапаліт Валакаламскі на IV Еўрапейскім праваслаўна-каталіцкім форуме ў Мінску падкрэсліў, што “унія была і, на жаль, застаецца спэцпраэктam Каталіцкай Царквы, накіраваным на падрыў кананічнага Праваслаўя. Тут, на беларускай зямлі, у свой час была складзеная сумна вядомая «Берасцейская унія» 1596 года, якая прынесла незлічоныя пакуты праваслаўнаму насельніцтву гэтага краю”. Звярнуўшыся да каталіцкіх партнёраў па дыялогу,

улалыка эмацыянальна заклікаў «зрабіць усё магчымае, каб астудзіць «гарачыя галовы» ва ўніяцкім асяроддзі. Так, сапраўды, інтэлігенцыя часта выглядала, ва ўяўленні філісцера “гарачай галавою”, бо заўжды і заўсёды выступала за “свабоду, роўнасць і братэрства”. У шостым нумары “Мужыцкай Праўды” беззямельны шляхціч Вінцэнт (Кастусь) Каліноўскі піша пра адраджэнне ўніяцкай царквы як падставы адраджэння Вялікага Княства Літоўскага як залатога веку беларускай гісторыі.

Пасля 1917 г. у часе панавання дыктатуры філісцёрскай ідэалогіі агульнай камуністычнай уласнасці на сродкі вытворчасці і вытворчых адносін, інтэлігенцыі было адведзена “ганаровае” месца “праслойкі” у класавай структуры грамадства рабочых і сялян. Адпаведна і слова “мяшчане” стала ўжывалася з адмоўнай характарыстыкай кляйма людзей меркантильных, з абмежаваным кругаглядам ды прыватна-уласніцкімі інтарэсамі, як, напрыклад, ў п’есе М.Горкага “Мяшчане”. Такая падступная ракіроўка мяшчан з філісцэрамі стварыла алегарычна непрыдатны фон, на тле якога, непаразумела збянтэжана ўспрымаўся мною, у тую пару савецкім юнаком, бацькоўскі наказ: “Помні, што мы былі вечнымі мяшчанамі ды нікому ніколі не падначальваліся”.

Гараджане, адпаведна саслоўю, перадавалі словы Пісання на роднай мове. Доктар Францішак Скарына першым распачынае дыялог з чытачом, метадычна павялічваючы ўзровень яго асэнсаванасці біблейскай навукі. Дзіўным у гэтай мятодзе падаецца факт, што, ня гледзячы на найбольш частае, у параўнанні з іншымі часткамі Бібліі, перапісванне чатырох Евангелляў, першадрукар Францішак Скарына іх не перакладаў. Мятода Падарожнай Бібліі ў аўтарскіх каментарых была вызначана на не літургічную мэту штодзённай адукацыі мяшчанін.

Эканомна карыстаючага здаровы сэнс "Старых мяхоў" [4, Мф 9, 17], ён меў аддаленую, але няўхільную перспеківу набыцця "Новых мяхоў" Евангелля з яго "Цвёрдай ежай" і "Маладым віном". Такая мятода падаецца больш адпаведнай філагенэзу чалавецтва, прайшоўшага культурна-гістарычны шлях ад Закона Майсея да адкрыцця "дасканалых, у якіх пачуцці навыкам прывучаны адрозніваць дабро і зло" [4, Евр 5,14].

У адрозненне ад антрапаморфных станаў і ўласцівасцяў абывацеля, асоба ў пэўнай ступені дэтэрмінавана дарослай інтэнцыяй дасканаласці "у меру поўнага ўзросту Хрыстова" [4, Эф 4, 13]. Падмуркам поўналецця становіцца пісьменнасць ды ўменне трымаць удар ў прэсінгавай сітуацыі "падазронай асобы", якая аж да канца застаецца "Соллю зямлі" [4, Мф 5, 13]. Калі гэтае вызначэнне мужнасці з Нагорнай пропаведзі падмяняецца ідэалагічным змацаваннем увараўскай трыяды (граф С.С.Уваров, 1833), тады Расія пачынае сумаваць па уланах, драгунах ды кавалергардах, як "Вечно бабьем в русской душе" (Н.А.Бердяев). І вось, на тле экстрымісцкага парада "победоносцев" і "хоругвеносцев" з іх фундаметалізмам, панславізмам, манархізмам і гоманегатывізмам, адбываецца Унія, якая прытрымліваецца экуменізму і гуманізму, спалучаючы асабістае аб'яўленне веры з захаваннем традыцыйных праваслаўных каштоўнасцяў, у першую чаргу, жанатым духавенствам.

Што да каталіцкай кангрэгацыі вучэння, Тамаш Аквінат тэзісам "прымат інтэлекту над верай", упершыню ў гісторыі чалавецтва, азначыў навуковую эпістэму *cognition dei experimentalis*, або дасведчанага спасціжэння Бога. Гэтая эксперыментальная парадыгма з XIII ст. сягае найпрост да сучаснага навуковага вопыту Г. Хофстеде (нідэрл. Gerard Hofstede), які класіфікаваў сукупнасць паказчыкаў

культуры розных народаў з улікам пяці параметраў: дыстанцыраванасць ад улады, адасобленасць, маскуліннасць, або мужнасць у дасягненне выніку дарагой цаной, пазбяганне нявызначанасці, доўгатэрміновая арыентацыя на будучыню праз стратэгічнае мысленне. У ментальным самавыяўленні народа больш відавочнай робіцца адэкватная яму перадумова еўрапейскай культуры замест субкультурна падлеткавага стану талерантнай нявызначанасці. Асабістае быццё чалавека пачынаецца з канатыўнага (лац. sonative - валявой) вызнання ўласнага выбару: "Хай будзе воля Твая і на зямлі як на небе". Зямля «братоў маіх Русі» прагне, паводле Скарыны, пранікнення ў свой генезіс вечных каштоўнасцяў праз культурныя пласты, якія выклікаюць трансфармацыю асобы разам з захаваннем рэлігійнай традыцыі. Менавіта "Старыя мяхі" дапамагаюць народу адаптавацца да новай Еўропы. Гэтая супольнасць створана, па першае, Каталіцкай культурай, па другое, цывілізаваным універсітэтам, па трэцяе, пратэстанскім індывідуальным прадпрымальніцтвам. Пры гэтым, заўважым, што слова "Універсітэт" паходзіць ад лацінскага universalitate, што па грэцкі гучыць як καθολικότης, і азначае сусветнасць, але зусім не "усеагульнасць", як часцей за ўсё яно перакладаецца людзьмі недасведчанымі ў справе каталіцкасці.

Усім прыхільнікам Балонскага працэсу вядома сусветная гісторыя, па якой заснавальнікамі універсітэта былі зямляцтвы, або выхадцы з адной мясцовасці, так званыя нацыі. Не кароль, не курфюрст, але менавіта універсітэцкае юнацтва знаходзіцца ў аснове сусветнай, каталіцкай саматоеснасці шматнацыянальнай Еўропы. Мне могуць запырэчыць, што самая першая нацыя, габрэі не далучалася да гэтага "Сусвету". Так, але габрэйскім сусветам, або універсітэтам быў ТаНаХ, або Тора, Небиим і Хетубим

(Пяцікніжжа, Прарокі, Пісання). Не губляем увагі на тое, што толькі краіна Ізраіль карыстае Закон Маісея ў якасці дзяржаўнай Канстытуцыі. Біблія сама вызначыла назву габрэйскай нацыі: Народ Кнігі. А Еўрапейскія нацыі, уваходзячыя ў Ізраіль як Біблейскі Сусвет, паводле філагенетычнага прадпісання, з'яўляюцца спадчынай аднаго з сыноў Ноя: "Хай пашырыць Бог Яфэта; і хай уселіцца ён у намёты Сімавыя" [4, Быц 9, 27], г. зн. увойдзе разам з габрэямі ў надзел Кнігі. Так, універсітэцкая свабода, як і семінарская паслухмянасць, зыходзяць з аднаго лагічнага вытоку, каб разам сустрэцца ў праведнасці "Яд-ва Шэм" (іўр. יְדֵוּשָׁם), што адбываецца са слоў прарока Ісаі: «І дам Я ім у доме Маім і ў сценах Маіх руку і імя лепшае, чым сынам і дочкам: дам ім вечнае імя, якое ня вынішчыцца» [4, Іс 56, 5]. А што ж будзе з атэістамі, ды такімі сумленнымі, як самы бедны ў свеце прэзідэнт Уругвая Эль Пепе, або José Alberto Mujica Corona, аскет і вегетарыянец, які жыве на струхлелай ферме і аддае амаль увесь заробак на дабрачыннасць? Зыходзячы з меркавання, што атэізм ёсць спосаб безумоўнага і даставернага пазнання Бога, будзем ўпэўнены ў апакаліпсісе: "Сённяя дабрашчаснікі мёртвыя, якія паміраюць у Госпадзе; так, кажа Дух, яны супакояцца ад працы сваёй, і дзеі іхнія ідуць следам за імі [4, Адкр 14, 13]. Ваяўнічы атэіст Славой Жыжак, пераасэнсоўваючы экзістэнцыяльны лозунг Ф.М.Дастаеўскага "Если Бога нет, то все мне позволительно", абвяшчае яго панавачасную інтэрпрэтацыю: "Калі Бог ёсць, дык усё мне дазволена". Праводзячы, ў такі спосаб, дэканструкцыю як права-радыкальнай, так і левацкай, уласна, інфанцільна-антыхрыставай ("я бог") эгасімпаматыкі, філосаф міжволі сцвярджае апостала Паўла: «Усё мне дазволена, ды ня ўсё на карысьць; усё мне дазволена, але нішто не павінна

валодаць мною»[4, 1 Кар 6,12]. Парадокс у тым, што не праваслаўная сэнтэнцыя Фёдора Міхалыча, а лагічная філіроўка з атэістычнай іроніі Жыжака аказваецца больш тоеснай да высновы Ізраіля: калі Бог ёсць любоў, дык улюбёнаму Давіду на вайне с Галіяфам можна ўсё: шпульнуць у злога камень з прашчы, або, пры неабходнасці, і тамагаўк. "Вынішчэнне зла вызначана збытнай праўдай" [4, Іс 10, 21]. Галоўным месцам справядлівага вынішчэння зла робіцца сам чалавек. У такі спосаб, увараўскай трыядзе "самодержавие, православие, народность" існуе гегелеўская альтэрнатыва, якая разам са зняццем (Aufhebung), утварае гістарычны крок індывідуальнага набыцця свабоды і незалежнасці. Пры дыялектычным паўторы гэтага кроку можна здабыць свабоднае ад правага ды левага ўхілу адмысловае прыняцце Творцы. Калі, як па Гегелю, тэза роду і антытэза вырадка разам састаўляюць сінтэз станаўлення, дык гэтым станаўленнем ёсць "Праўда, дарога і жыццё" [4, Ян 6, 14]. Імя Бога Ізраіля з перфекцыянісцкай інтэнцыяй יהוה спасцігаецца, менавіта, як "Станаўленне" [4, Вых 3, 14], па Гегелю das Werden, а па М. Лютары, Ich werde, das Ich werde sein, "Я станаўлюся тым, што я буду".

Каб Імя Бога дасканаласці не абязлічвалася афіцыйнай трыядай, прывілея ўніверсітэцкай свабоды адбываецца вытокама фармавання студэнцкай нацыі часоў Скарыны: Frei ist der bursch, або «Бурш вольны!». Актуальнасць гэтай прывілеі ў тым, што студэнт вольны ў сваіх думках і самастойных рашэннях, не падначаленых чужым ацэнкам ды жаданням. Амаль праз 900 год пасля Балонні, як пачатку адукацыйнага працэсу, паэт Эдуард Асадаў зрабіў "адкрыццё" для фізікаў ды лірыкаў 60-х: "Так пусть, пройдя моря и континенты, сухарь этнограф в атлас занесёт, мол есть такая нация - Студенты - лихой, не

унывающий народ". Дэвіз *Universa universis patavina libertas* - "Генеральная свабода для ўсіх" - стаў інкунабулай нацыянальнай ідэнтычнасці вечнага студэнта, які марыць аб свабодзе "Братоў маіх Русі". Так звяртаецца да чытача тлумач кнігі «Библия Руска, выложена доктором Франциском Скориною из славного града Полоцка, Богу ко чти и людем посполитым к доброму научению». Людзі паспалітыя адносілі сябе да полісу як справе народнай (пар. *Respublika*). Пры гэтай справе ўсе ворганы дзяржаўнай улады абіраліся на пэўны тэрмін і фармаваліся агульнанацыянальнымі прадстаўнічымі ўстановамі ВКЛ, выключаючы спадчынны ці іншы, ня выбарны спосаб перадачы ўлады, а грамадзяне валодалі асабістымі і палітычнымі правамі. Толькі напрыканцы XVIII ст. людзі паспалітыя зрабіліся прыгоннымі сялянамі. Да Першага падзелу ВКЛ народ паспаліты, у адрозненне ад служылых казакоў, культурна ўпрыгожвае зямлю, на якой жыве. З гэтай эстэтычнай інтэнцыі, уласна, і пачынаецца Скарынінскі пераклад 2-га раздзела Быцця. Звычайная для слыху сінадальная страфа "Земля же была безвидна и пуста" ў Скарыны пачынаецца пранікнёнымі словамі: "Земля же бе неплодна и не украшена". Ад спустошанага, "чарнобыльскага" пейзажу да захаплення прыгажосцю Зямлі "и виде Бог яко добро", ствараецца перспектыва яе плоданашэння разнастайным хараством народаў, значная частка якіх, аж да гэтай пары скаваная, па ўласнай упартасці, вузамі бессвядомасці.

Адна з цікавых і загадкавых Біблейскіх гісторый - легенда пра Язэпа ды яго рознакаляровую вопратку. Разадраная і афарбаваная прадажнымі братамі крывёй ягняці [4, Быт 37, 33], яна сімвалізуе гісторыю барацьбы нацыі за ўласную ідэнтычнасць праз уяўную смерць Месіі, яго кенозис (гр. *Κένωσις* - спусташэнне) і самаўніжэнне аж

да прыняцця выявы раба [4, Філіп 2, 7]. Але паўстанне ў цэласны вобраз славы народа Ізраіля не абыходзіцца без прыметніка «кашэрны» (ад іўр. כָּשֵׁר, «цэласны»), які з'яўляецца антонімам прыметніка «трэфны», (ад іўр. טְרֵפָה, «разадраны»). Адсюль становіцца больш зразумелым значэнне Ізраіля, Народа Божага, ужо не разадранага на «Юдэя, язычніка, раба, вольнага, мужчын, жанчын», але цэльнага, як хітон Ісуса [4, Ін. 19, 23], насення Абрагамава, паводле абяцання спадкаемцы [4, Гал 3, 28].

У постаці Скарыны мы бачым ментальнае прадстаўніцтва беларуса, схільнага да адасобленасці, самотнага працаўніка, які прайшоў, як па трыдзе Сюрэна К'еркегарда, шлях мяшчаніна ад эстэтыкі захаплення характэрам сваёй зямлі, праз этыку сейбіта, да рэлігіі вызнаўцы Ісуса Найсалодкага ў Акафісце пярэ "лебядзінага", акрасціх якога складае фразу: "Делал доктор Скоринич Франціскус". Мешчанін, набыўшы сілу італійскай медычнай навукі, на якой трымаецца Еўрапейская цывілізацыя, ён не злоўжываў гэтай сілай праз ганаровую постаць магната. Упершыню ва ўсходнім славянскім свеце, лекар Скарына звярнуўся да асобы, якая валодае ўласным здароўем па меры пазнання Божага вобраза. Уганараваны дыпломам бакалаўра праз курс «свабодных навук» Ягелонскага і вучонай ступенню доктара Падуанскага універсітэта, Францішак атаясамлівае сябе, праз "слаўны горад Полацк", з народамі паспалітым. Горад "слаўны" азначае цывілізаваны праз атрыманне Магдэбургскага права ў 1498 г. Лішнім не будзе нагадаць, што ні Масква "Трэці Рым", ні Пецярбург ніколі не валодалі такім правам. Жыхары гарадоў, якія атрымалі Магдэбургскае права, вызваляліся ад феадальных павіннасцяў, ад суда і ўлады ваяводаў, старастаў і іншых дзяржаўных чыноўнікаў, замест чаго ствараўся выбарны

ворган самакіравання - магістрат. І вось, *baccalarius*, г. зн. "бедны і малады рыцар, уладальнік маёнтка без зямлі", але шчаслівы праз "спадчыну зямлі" [4, Мц 5, 5], адноўленай праз пакаленні, урэшце, навучаецца так адрозніваць сябе ад іншых, як "сваю правую руку ад левай"[4, Іна 4, 11].

На тле самаактуалізаванай асобы панавачасны партрэт з умоўнай назвай "Скарына Піцерскі", працы мастака Нікаса Сафронава, можа паслужыць "кодам адсутнасці" саматоеснасці ў нашага сучасніка, які не ведае ўласнай гісторыі. Справа ў тым, што гэты партрэт у 2013 годзе знік з мастацкай галерэі Брэсцкай крэпасці, а ўзамен яго выстаўлена карціна, на якой тым жа аўтарам намалевана "жанчына ў вобразе белай коткі" з таямнічым подпісам "Ён вернецца". Каб уявіць сабе таго, хто мусіць вярнуцца, асоба Першадрукара, або вобраз Першапрэзідэнта, звернем увагу на метафару коткі, якая ў егіпцян асацыявалася з месяцам і прысвячалася багіня Басі як захавальніцы шлюбнага звязку. Котка атаясамлялася з ноччу, пладавітасцю і весялосцю. Таму жаночую істоту Баст малявалі ў яе абліччы. Часам яе лічылі жонкай бога-творцы Птаха, або атаясамлялі з маці неба Нут, у сувязі з чым Баст таксама набыла функцыі сонечнага Вока. Тут, аkurat, і паўстае ў памяці вядомы сігнет Францыска Скарыны, на якім выяўлена прамяністае Сонца анфас з прытуленым да яго тварам маладзіка ў профіль. Сімвал «Месяц сонечны» адпавядае атрымання фізічнага здароўя праз духоўнае: *orandum est ut sit mens sana in corpore sano*. Гэтае правіла Ювэнала звычайна рэдукуецца "Пракруставым ложа", каб без уступнай малітвы *orandum* ды атрымаць адразу "у здаровым целе здаровы дух".

Для антраполагаў і псіхолагаў міфічная сімволіка можа стацца дадатковай крыніцай інфармацыі. Згодна З. Фрэйду, міф - той крок, з дапамогай якога асобны індывід выходзіць

з масавай псіхалогіі, што міжвольна пабуджае выказванні спантаннай самаацэнкі ў эмацыйным адлюстраванні рэчаіснасці. На думку Псіхааналітыка, міфы паўсталі як калектыўная фантазія, якая адлюстроўвае жадання цэлых народаў. Механізм іх узнікнення той жа, што і пры комплексе выцясненне-замышчэнне кампенсуючай мрояй. К. Г. Юнг лічыў, што ў міфалагічных вобразах знаходзяць ўвасабленне падзеі псіхічнага жыцця. Падабенства міфалагічных сюжэтаў па ўсім свеце тлумачыцца дзеяннем архетыпаў, агульных псіхічных структур калектыўнага несвядомага, якія адлюстроўваюць глыбінныя падструктуры асобы.

Напрыканцы свайго стогадовага жыцця стваральнік структурнай антрапалогіі Клод Леві-Строс сцвярджаў, што крызіс культурнай ідэнтыфікацыі стане бядой XXI стагоддзя і прагназаваў пашырэнне праблем культурна-псіхалагічнага плану, які ўключае ў сябе не столькі усёабдымнае веданне і вопыт, колькі лінгвістычны здабытак і маральную годнасць: “Дваццаць першае стагоддзе або будзе гуманітарным, або яго ня будзе навогул”. Структурная антрапалогія патрабуе разгляду культурна-міфалагічнай ідэнтыфікацыі не толькі як эстэтычна эмацыйнай сувязі асобы з цывілізаваным светам, але як важнага механізму яе ўзаемадзеяння з культурным асяроддзем, валодаючым прадпісаннем рэлігійнай згуртаванасці: “Вера, якая не пераходзіць у культуру, дарэмная” (св. папа Ян-Павал).

Фр. Скарына ініцыятыўна надае свабодзе чын «мы», які ўключае культурныя ўяўленні «пра іншых» у мове, тэрыторыі пражывання, гістарычным мінулым, дзяржаўнасці: “Понеже от прирожения звери, ходящие в пустыни, знают ямы своя; птицы, летающие по воздуху, ведают гнезда своя; рыбы, плывающие по морю и в реках,

чуюць виры своя; пчелы и тым подобная бороняць ульев своих". Аднак, той жа Скарына, як і кожная, без выключэння, цывілізаваная асоба, не змог пазбегнуць астракізму ў ганенні праз адмоўныя гетерастэрэатыпы ды пагарды ў сітуацыі цемрашальства. У 1525 годзе Францыск прадпрымае місіянерскае падарожжа ў Маскоўскае княства, адкуль яго не толькі выганяюць як ерэтыка, які асьмеліўся дапоўніць "священное слово превыспренне щегольским злоумышленным заумствованием", але, у схізматычным сваволлю, публічна спальваюць на мяжы з ВКЛ малыя падарожныя кнігі, аб чым ёсць пісьмовае сведчанне ад 1552 года караля Рэчы Паспалітай Жыгімонта II Аўгуста да Альберта Крычке, свайго пасла пры папе Юліі III [5].

Асоба заўжды падзвержана прэсінгу, у першую чаргу ад блізкіх людзей, ад радзімы, да якой асветнік наіўна далучаў і Масковію. Паказальна, што на працягу ўсяго XVI стагоддзя імя беларускага першадрукара было тут пад забаронай. Як паўшчувала мяне некалі адна з маіх былых прыхаджан: "Дзярэўню горадам ня зробіш". Пра лёс ўніяцкага святара ва ўціску з боку маскоўскіх царкоўных уладаў лепш прачытаць у кнізе Дзяніса Лісейчыкава [6]. Але яшчэ напярэдадні заключэння Берасцейскай Уніі становішча маскоўскага кліра не выглядала менш дэпрэсіўным. Дыякан Іван Фёдараў толькі пасля смерці быў узнесены на п'едэстал. У 1566 годзе, пацярпеўшы пераслед, ён, разам з Пётрам Мсціслаўцам, вымушаны быў пакінуць Маскву і вярнуцца ў ВКЛ. Пасляслоўе да Львоўскага Апостала 1574 года змяшчае запіс, што ў Маскве яму прыйшлося зведаць вельмі моцнае і частае аслабеньне ад дзяржаўных і свяшчэнных начальнікаў, а таксама настаўнікаў, якія зайздросцілі яму, ненавідзелі яго,

абвінавачвалі ў многіх ерасях і хацелі знішчыць Божую справу кнігадрукавання.

Падначальнасць аўтарытэту - гэта балванахвальства. Фарысеі, пытаючы стражнікаў храма аб Ісусе, заклікалі да падпарадкавання: "Хіба хоць адзін з начальнікаў альбо з фарысэяў Яму паверыў?" [4, Ін 7, 48]. Веруючы начальнік гэта нонсэнс. А хрысцьянін, які лічыць сябе самога добрым настаўнікам, гэта філісцер. Варлам Шаламаў, сын святара, прыдумаў, так бы мовіць, 11 пастанову: "Не вучы бліжняга свайго". Дзякуй Богу, сучаснае лядакае становішча Уніі на Беларусі мае адну велізарную перавагу: адсутнасць начальнікаў ды настаўнікаў, бо ня мае ўласнай семінарыі, ды выдатна абыходзіцца без афіцыйнага кіравання (лац. diocesis). Вядучымі прынцыпамі Статута Беларускай Грэка—Каталіцкай Царквы (БГКЦ) з'яўляюцца дэмакратычныя прынцыпы арганізацыі суполкі і яе лідэра; свабода слова і сходаў; юрыдычная роўнасць усіх парафіянаў, незалежна ад іх сацыяльнага статусу, палітычных поглядаў, нацыянальнасці, полу. Цярпімасць да нетрадыцыйных арыентацый не супярэчыць Статуту БГКЦ, бо чалавек вольны ў тым, праз што ён самавыяўляецца, але прыярытэт канчаткована вырашэння гэтага пытання належыць Закону Маісея і Евангеллю.

Ва ўзаемаадносінах прыхаджан з прадстаўнікамі рэжыму вядучым фактарам застаюцца хутчэй хрысціянская пазіцыя, чым грамадзянскі абавязак. Правіла ж суіснавання з рэжымам такія ж, як і ў Гулагу: «Не даверай, не бойся, не прасі» (В.Шаламаў). Сутнасць такой пазіцыі ў апостальскім пасланні: «і не бярэце ўдзелу ў бясплэнных дзях цемры, а яшчэ і выкрывайце» [4, Шэф 5, 11]. Гэта заклік не супрацоўнічаць з рэжымам, галосна выкрываючы яго цёмныя справы: «Бо мусіць быць і разнадум'е паміж вамі, каб адкрыліся сярод вас дасьведчаныя» [4, 1Кар 11, 18].

Сапраўдны хрысціянін дэсідэнт заўжды і пры любой, у тым ліку, царкоўнай, уладзе. Яго асабістая вера ніколі ня можа стацца “нашай” - рускай, польскай, ці беларускай. Ніхто не можа прыватызаваць веру, зрабіць “нашай” адзіную “Святую, сусветную (гр. католікí) і апостальскую Царкву”, як ніхто не можа назваць Яе “нашай нявестай”, бо Яна “Невеста Агнеца” [4, Адкр 21, 9]. Нашым “Хай будзе Валадарства Тваё, як у небе, так і на зямлі”. Так, каталіцкасць сталася маёй ўласнай верай праз Наша слова.

Лёс жа Рускай Бібліі ёсць адлюстраваннем, як быццам, “нашай” рэчаіснасці, нашпігаванай усялякімі начальніцкімі агаворкамі і сілавымі санкцыямі, у тым ліку, адміністрацыйным рэсурсам ведаў. Гісторыя свяціцеля, перажыўшага жудасны пераслед, пачынаецца з арыстакратычнай сям’і, дзякуючы якой выдатна адукаваны асветнік зможа ў краіне чужынцаў ажыццявіць Пераклад Тлумачальнай Псалтыры на царкоўна-славянскую мову. Быўшы адразу ухвалены маскоўскім духавенствам і вялікім князем Васілём III, Максім Грэк стварае княжацкую бібліятэку з выпраўленымі кнігамі для набажэнстваў. Аднак, назіраючы сацыяльную несправядлівасць маскоўскага ладу жыцця, які супярэчыў яго хрысціянскаму перакананню, вялебны пачаў крытыкаваць улады. Крытыку падтрымалі яго паслядоўнікі, осуджаючыя ўнутраную і знешнюю палітыку, да якой адносілі, у прыватнасці, ліхварства духавенства, званага “хціўцаўмі”. Варожасць мітрапаліта Данілы і адмоўнае стаўленне Максіма да намеру Васіля III разводзіцца са сваёй жонкай вырашылі яго лёс. Памесны сабор 1525 года абвінаваціў Максіма Грэка ў ерасі, у зносінах з турэцкім султанам, пасля чаго ён быў адлучаны ад прычасця і зняволены ў Іосіф-Волоцкі манастыр з надмерна суровымі ўмовамі выжывання. Праз 6 гадоў яму былі прад’яўленыя новыя абвінавачванні ў

"пашкоджаньні» богаслужбовых кніг. Максіма саслалі ў Цвярской Отроч манастыр, дзе толькі ў 1541 годзе, пры Іване Грозным, яму было дазволена дакранацца Святых Тайн, а ў 1551 годзе, пасля неаднаразовых зваротаў Усходніх Патрыярхаў, пакутніка, нарэшце, перавялі на супакой у Троіца-Сергіеўскую лаўру, дзе, неўзабаве, і памёр у дзень свайго апекуна Максіма Спаведніка. Не глядзячы на пераклад 365 свяшчэнных тэкстаў і саракагадовае пакутніцтва, Максім Грэк толькі праз чатыры з паловай сотні гадоў быў, урэшце, праслаўлены на Маскоўскім саборы 1988 года, дзякуючы распачатай М.С.Гарбачовым Перабудове [7]. Сапраўды, Кніга Яна Багаслова сталася "салодкай як мёд на вуснах і горкай ў чэраве" [4, Адкрыцц. 10, 7] як для Максіма, так і для сотні тлумачальнікаў, друкароў і дабрачынцаў, што ўвайшлі ў Расійскае Біблейскае таварыства (РБТ). Менавіта так рабілася справа адукацыі і асветы насельніцтва на роднай мове: яна раптам бурыцца, падае ў тым самым выглядзе, у якім яшчэ незадоўга перад тым ухвалялася і заахвочвалася вышэйшымі ўладамі. Падобная апакаліптычная падстава адбылася з ужо гатовым да друку дзесяцітысячным накладам першага тома Святога Пісання на расійкай мове, які свет так і не ўбачыў. Напрыканцы 1825 г. яго асобнікі былі спалены на цагляным заводзе Аляксандра-Неўскай лаўры. Забарона справы рускага перакладу была пераадолена ўжо пасля скасавання РБТ і праз дзесяць год пасля смерці яго заснавальніка мітрапаліта Маскоўскага Філарэта Драздова. Першае поўнае выданне рускай Бібліі у Сінадальным перакладзе выйшла толькі ў 1876 г.. Але было ўжо позна, каб асветай і культурай папярэдзіць навалу камуністычнага мадэрнізму, адкрываючага "Чалавека граху, сына пагібелі, які супрацівіцца і выстаўляецца вышэй за ўсё, званы богам ці сьвятыняю, так што ў храме

Божым сядзе ён, як бог, выдаючы сябе за бога [4, 2 Фес 2, 4].

І ўсё ж, не меньшую небяспеку, чым мадэрнізм, уяўляе сабой комплекс, калі не сказаць "свінакомплекс праваслаўнага атэізма". Так, губернатар Вадзім Патомскі ў сваім выступу на ўстаноўцы ў Арле помніка Івану Грознаму, агучыў дзяржаўна-арцельную "скрепу", па якой, як аказалася, цар зусім не забіваў сына, проста "своечасова не аддаў яго лекарам". Потым, дадаўшы ад сябе, начальнік паведаміў "зразумелыя" кожнаму беларусу словы: "у дарозе сын Грознага захварэў, калі яны ехалі з Масквы ў Пецярбург" (партал istoki.tv, 2016/07/21). Храм немінуча становіцца пасадам аселасці маргінала, выбіранага атэістычна-праваслаўным насельніцтвам, бо ніякае іншае насельніцтва ня дойдзе да такой ступені арцельнай безсвядомасці.

Расійскае слова "артель" паходзіць ад цюркскага "Орта" - арда, сярэдзіна, і ўжываецца ў тым жа сэнсе, што і "род", "рот", "ртиться", г. зн. прысягаць, у першую чаргу, "царю бацюшке". Да параўнання, беларускае слова талака (пар. англ. Talking - той, хто прамаўляе) азначае суполку, з'яднаную эмацыянальнымі міжасобаснымі зносінамі, ня волей правадыра, але паводле абяцанага слова па выкананню сумеснай культурніцкай і прафесійнай дзейнасці, патрабуючай асабістай адказнасці перад супальнасцю, зацікаўленай як у зборы ўраджаю, высечцы лесу, так і збудавання дому. У такі спосаб, адрозненне талакі ад арцелі палягае на адрозненне менталітэту домабудаўніцтва ад дэспатыі "Домостроя" папа Сільвестра.

Домабудаўніцтва краіны не адбудзецца без эгрэгара нацыі, або душы рэчы, анёла, «ментальнага кандэнсата», спараджальнага думкамі і эмоцыямі людзей, набыўшых самастойнае быццё. Аўтар гіпотэзы "Культурнага прарыву"

у заходняй мадэлі этнічнай ідэнтыфікацыі Рональд Инглгарт (R. Inglehart, ЗША) прыходзіць да высновы, згодна якой высокая ступень адукацыі і прафесійнай кваліфікацыі суправаджаецца схільнасцю да постматэрыялісцкіх каштоўнасцяў, значная доля якіх прыпадае на сацыяльна-псіхалагічны статус бацькі альбо яго эгрэгара (ад грэч. ἐγρήγορος «хто чувае, бадзёры, ня спіць, выдатны, знакаміты»; пар. польск. grzeszny). Цікава, што менавіта з гэтым тэрмінам звязана ананімалагічнае (ад грэц. ονομα - імя) непаразуменне з біяграфіяй першадрукара. Так, надпіс на помніку ў Полацку абвяшчае: "Георгій Францыск Скарына". Упершыню гэтае імя пачалі ўжываць адносна Францішка ў другой палове XIX ст., пасля апублікавання ў 1858 годзе копіі двух граматаў караля Жыгімонта I на лацінскай мове. Памылка прачытання паслужыла падставай некаторым даследчыкам лічыць, што сапраўдным іменем Скарыны было праваслаўнае Георгій. І толькі ў 1995 годзе беларускі гісторык і кнігазнаўца Георгій Галенчанка знайшоў арыгінальны тэкст прывілею караля Жыгімонта, у якім вядомы фрагмент з «Георгіем» быў выкладзены наступным чынам: «egregium Francisci Scorina de Poloczko artium et medicine doctoris». З выкрыцця фальсіфікацыі перапісчыка спрэчкі вакол імя, якія вяліся на працягу стагоддзя, спыніліся [5].

Адчужэнне імя эгрэгара нацыі было накіраваным рэальнай траўмай безбацькоўства, дакладней, безайцоўства праваслаўна-атэістычнага насельніцтва. Неўратычная абыякавасць праз "Спіраль маўкліваасці" (Э. Ноэль-Нойман) садзейнічала выгнанню імя Францішка з цэнтру сталіцы аж на Старабарысаўскі тракт, "распутье" Масквы і "Пітера", адпаведна культурашоку, згодна якому "он жил и творил там". Жывое імя асобы было заменена помнікам Першадрукару працы Алеся Дранца на ростанях

Нацыянальнай бібліятэкі з лапідарнай, і таму ўжо бяспечнай для філісцера "Падарожнай Бібліяй". У проціборстве інтэлігента і філісцера пакуль што перамагае апошні, г. зн. Галіяф. Рэальнае месца эгрэгара нацыі было вызвалена для віртуальнага "віцязя".

Ментальны фактар падзелу фігуры Скарыны паміж гісторыяй і актуальнасцю пераконвае нас у сялянскім непаразуменні праваслаўнай версіі "Георгій" (ад грэч. Γεώργιος - земляроб) на тле ліберальнай інтэнцыі "слаўнага горада" Франціска (ад лац. Franciscus - свабодны). Імя, у якасці маркера канфесійнага менталітэту нацыі, азначае коласаўскі стан юнака "На ростанях". Стан "распутыя" (лац. discurgo) азначае блуканне віцязя па пакутах. Як асіметрычнае пачуцце Enten-eller С.Керкегарда, так лёс беларуса "Або-або" матывуе асабісты выбар: або застацца, або, ўсё ж такі, знайсці выхад з выраджанай "Большой деревни" да "горада Ерусаліма новага, які сыходзіць ад Бога з нябёсаў, падрыхтаванага, быццам нявеста, убраная для мужа свайго" [4, Адкрыццё 21].

Асабісты шлях сучаснага беларуса сёння ў чымсьці паўтарае шлях славутага літвіна ад Сярэднявечча да Асветы. Толькі для Скарыны ён распасціраецца праз кнігадруку, а для кожнага з нас праз больш даступны спосаб Інтэрнэту. Спіраль маўчання мае ўладу над грамадскасцю толькі абмежаваны час. Па іроніі лёсу, Чарнобыльскі Шлях 26 красавіка юбілейнага года адзначыўся канфесійным дыскурсам, з аднаго боку, ў друкаваным артыкуле знакамітага гісторыка, з другога боку, ў электроннай публікацыі невядомага псіхолага на Рэспубліканскім вэбінары, прысвечаным 500-годдзю "Библия Руска"[8]. Гэтая апошняя падзея адбылася ў Інстытуце псіхалогіі, які размешчаны, аkurat, па вуліцы Францыска Скарыны 13. Дыскурс, як перасоўванне з вёскі ў горад, нахштальт шэсця

па Егіпецкай пустыні, спаўняецца заповітай мэтай "Зямлі абяцанай", бо «люди, игде зродилися и ускормлены суть по Бозе, к тому месту великую ласку имають». Францішак вернецца – «Ён вернецца» не партрэтам «Скарына Піцерскі», але малой спадарожнай кніжкай — ад Нацыянальнай Бібліятэкі вялікім праспектам па гарадскім маршруце «Усход» [4, Лк 1, 78] — «Плошча Незалежнасці».

Выкарыстаная літаратура

1. Пашкевіч, А. В. «Нашай» верай было не толькі ўніяцтва / Газета «Наша Ніва», 26.04.2017 nn.by,.
2. Селигман, М. «Как научиться оптимизму. Измените взгляд на мир и свою жизнь / Мартин Селигман. - М. : Альпина Диджитал, 2014. - 430 с.
3. Иоанн Павел II. Ut Unum Sint. Энциклика / Католическая энциклопедия в 5 т. , Т.5. - М.: Изд. францисканцев, 2013. - С. 895—896.
4. Біблія. Кнігі Сьвятога Пісаньня Старога і Новага Завету кананічныя ў беларускім перакладзе / Перакладчык Васіль Сёмуха - World wide printing Duncanville USA, 2002. - 1535 с.
5. Галенчанка, Г. Заблудаўская друкарня // Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 3 т. Т. 1: Абаленскі — Кадэнцыя. / Рэдкал.: Г.П.Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. — Мн.: БелЭн, 2006. — 684 с.
6. Лісейчыкаў. Дз. Святар у беларускім соцыуме: прасапаграфія ўніяцкага духавенства 1596—1839 гг. / Дзяніс Лісейчыкаў; Дэпартамент па архівах і справаходству Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. — Мінск : Беларусь, 2015. — 717 с.

7. Александропулос, М. Сцены из жизни Максима Грека / Мицос Александропулос. - М. : Художественная литература, 1980. - 336 с.

8. Республиканский веб-семинар «Истоки формирования психологической культуры (к 500-летию первого печатного издания Франциска Скорины)», 26.04.2017 / <http://video.bspu.by/index.php/vebinary>

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ